Nicolae Preda, *Rânduiala rugăciunii ce se face după ieșirea sufletului din trup, conform Psaltirii de la 1818*, Edit. Basilica, București, 2015, 352 p.

Părintele Diacon Lector Dr. Nicolae Preda este licențiat „Magna cum laude” în cadrul Facultății de Științe Bisericești Orientale a Institutului Pontifical Oriental de la Roma, fiind doctor în Științe Liturgice al Institutului

Pontifical Oriental de la Roma, cu o lucrare intitulată *Preghiere salmiche di autori vari secondo il codice “Vaticano Greco 783”* (ff. 1-96r)¹, în prezent activând la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București. Părintele Preda este prezent în lumea academică cu numeroase studii și cărți² în domeniul Teologiei liturgice.

Cartea propusă spre lectură, *Rânduiala rugăciunii ce se face după ieșirea sufletului din trup, conform Psaltirii de la 1818*, publicată la

¹ Nicolae PREDĂ, *Preghiere salmiche di autori vari secondo il codice “Vaticano Greco 783”* (ff. 1-96r) (*studio liturgico*), în „Colecția liturgică”, 4, București, Edit. Granada, 2016, 504 p.

² O listă incompletă a publicațiilor părintelui Preda se poate consulta online: <https://unibuc.academia.edu/nicolaepreda/> (accesat 13.02.2021).

editura Basilica în 2015, reprezintă rodul continuării preocupărilor din timpul studiilor doctorale ale autorului.

Dacă titlul îl face pe cititor să se gândească că are în mâini o carte ce tratează o (singură) rugăciune, parcurgând cele 352 de pagini ale volumului, observând cele 80 de manuscrise menționate în studiu, urmărind cele 170 de volume în română, greacă, italiană, franceză, engleză, germană și rusă – cât însumează bibliografia – acesta va constata că rugăciunea este pusă într-un context, într-o rânduială de slujbă riguros analizată. Cuprinsul succint îi poate crea iarăși cititorului impresia că are de a face cu o lectură facilă, impresie ce este spulberată de cele 2521 de note de subsol care însoțesc studiul. Concluziile însumează, în cazul de față, aproximativ jumătate din volumul cărții.

Părintele Preda „ține să precizeze”³, după cum se exprimă în numeroase locuri din carte, că punctul de plecare în alcătuirea prezentului studiu l-a reprezentat un text dactilografiat al Părintelui Profesor Boitan Florin: „Rânduiala rugăciunii ce se face după ieșirea sufletului din trup”, pe care părintele l-a îmbogățit și publicat într-o formă riguroasă.

Cartea scoate la lumină primul document ce conține „Rânduiala rugăciunii ce se face după ieșirea sufletului din trup”, și anume Psaltirea tipărită în anul 1818 cu litere chirilice la Chișinău, retipărită în două rânduri, în 1857 și 1907. Introducerea este plină de mărturii istorice despre cele trei ediții ale *Psaltirii*. Rânduiala conține binecuvântarea de început, rugăciunile trisaghionului, troparele specifice celor adormiți, ectenie, canon cu opt pesne la finalul căruia se întâlnește rugăciunea fundamentală a rânduiei (Pomenește, Doamne, Dumnezeuul nostru...).

Autorul consideră ediția textului una semi-diplomatică, deoarece, „pentru claritatea acestuia am evitat redarea valorilor fonetice (adică a corespondenței în alfabetul latin) ale anumitor

³ Expresia „țin să precizez” apare de 33 de ori în text: p. 5 n. 1, p. 62, p. 144 n. 1594, p. 153, n. 1632, p. 154, p. 160, p. 185 n. 1820, p. 197 n. 1912, p. 202, p. 207 n. 1952, p. 212 n. 1990, p. 220, p. 227, p. 228, p. 233, p. 240 n. 2132, p. 249, p. 260, p. 267, p. 272, p. 275, p. 283, p. 287 n. 2397, p. 291, p. 291 n. 2415, p. 294, p. 296, p. 301, p. 308, p. 312, p. 313 n. 2513, p. 314 n. 2518, p. 319.

litere (slove), pentru a nu îngreua fie chiar și o primă lectură a textului, dar și pentru a evita o înșiruire interminabilă de note de subsol” (p. 58). Modul de transliterare al caracterelor slavone în alfabet latin este mai apoi redat, precizându-se și faptul că s-au înlocuit „chiar și unele cuvinte (arhaisme) direct în text, schimbările fiind indicate de fiecare dată în notele de subsol” (p. 61).

Textul *Rânduiei* este disecat și analizat în paralel în cele trei ediții luate în considerare. Din analiza textului cuvânt cu cuvânt nu lipsesc trimiterile scripturistice la care face referință sau aluzie textul *Rânduiei*.

Capitolul *text propus spre introducere în cărțile de cult* reprezintă varianta diortosită a rânduiei analizate, aranjată pentru a îmbogăți cărțile de cult. Un prim pas făcut este introducerea doar a rugăciunii *Pomenește, Doamne, Dumnezeuul nostru...* în *Panihidă*⁴ și, mai apoi, în *Molitfelnic*⁵. Chiar dacă s-a considerat inoportună prezența întregului canon din *Rânduială*, introducerea rugăciunii este o dovadă actuală a maleabilității cărților de cult al căror cuprins poate varia, acesta putând fi îmbogățit, dar, la fel de bine, și restrâns. Fenomenul de îmbogățire nu trebuie să reprezinte doar introducerea unor rânduiei noi în defavoarea unora vechi care au intrat în desuetudine⁶, ci și introducerea spre uzul larg a unor rânduiei care au avut o răspândire locală, dar, în contextul pastoral actual, au o aplicabilitate generală.

În partea intitulată *Concluzii* întâlnim un capitol structurat pe mai multe subcapitole. Un subcapitol amplu dezvoltat îl reprezintă reflecțiile autorului asupra structurii *Rânduiei*. Partea introductivă este analizată, iar prezența rugăciunii *Împărate ceresc* este critic observată. *Trisaghionul pentru cei morți* este atât o denumire, cât și o rânduială ce primește multă atenție din partea autorului, care evidențiază cititorului și formulare „inedite” ale Abației din

⁴ ****Panihida*, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române 2016, p. 198.

⁵ ****Molitfelnic*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2019, p. 400.

⁶ A se vedea Robert F. TAFT, „Comparative Liturgy. Years after A. Baumstark”, în *Worship* 73/1999, p. 521-541.

Grottaferrata. Rugăciunea *Dumnezeul duhurilor...* este un alt element de analiză al Părintelui Preda, căruia îi dedică numeroase pagini⁷. Canonul, rugăciunea, troparele de la sfârșit, precum și otpustul sau apolisul sunt analizate în subcapitole separate. *Litia mică pentru cei morți* este o altă rânduială pe care autorul o acoperă în studiul său.

Părintele Nicolae Preda dă dovadă de modestie academică afirmând, spre exemplu, următoarele: „întorcându-ne la *Rânduilele înmormântării*, consider că precizările manuscriselor indicate în precedență nu ne permit nicidecum să forțăm semnificația în sine a acestora, în sensul că nu pot servi drept fond unor simple supoziții de genul: în vechime *Rânduiala înmormântării* ar fi fost unită cu *Sfânta Liturghie*; realitate care, pe de altă parte, nu poate fi nici contestată. Afirmția mea se rezumă doar la a evidenția faptul că formularele liturgice în cauză nu amintesc nimic în acest sens” (p. 173).

Ținând cont de numărul mare de note de subsol și de complexitatea acestora, precum și de multiplele citate în mai multe limbi și scrieri, textul are o redactare îngrijită, în care autorul a investit multă atenție și foarte mult timp, dovadă fiind și numărul mic de scăpări de redactare întâlnite în versiunea publicată.⁸

Urmărind notele de subsol, observăm că, probabil, din dorința de a fi exhaustiv, autorul repetă definiția unor termeni liturgici. De exemplu, explicația cuvântului *apolis* compare în două

⁷ Interesul autorului pentru această rugăciunea a dat naștere mai multor articole: Nicolae PREDĂ, „The prayer «God of the spirits» a brief historical and liturgical analysis”, în *Ephemerides Liturgiae* 132/2018, p. 220-232; „The prayer «God of the spirits» - short textual analysis”, în *Icoana Credinței*, 4/2018, p. 48-62; „Rugăciunea «Dumnezeul duhurilor» (scurtă analiză textuală), în *Ortodoxia* 1/2019, p. 48-65; „The prayer «God of the spirits» (an expression that disappeared from liturgical structures: «in Abraham's, Isaac's and Jacob's bosoms»”, în *International Journal of Theology, Philosophy and Science*, 1/2017, p. 36-44; „Rugăciunea «Dumnezeul duhurilor» (o expresie care a dispărut din structurile liturgice: «în sânurile lui Avraam și ale lui Isaac și ale lui Iacov»”, în *Studia Doctoralia Andreiana*, 1/2018, p. 56-77.

⁸ Am reușit să identific doar cinci cuvinte cu scriere defectuoasă de care, într-o eventuală republicare a cărții, se poate ține cont: p. 192 „importatntă”, p. 268 „mrormânt”, p. 279 „Constaninopol”, p. 300 „pimul”, p. 308 „în-un”.

locuri, p. 205 n. 1944 și p. 276 n. 2334. Dacă prima dată definiția este preluată din *Dicționarul enciclopedic* al soților Braniște⁹, în cea de-a doua apare în plus definiția din *Dictionnaire grec-français des noms liturgiques*¹⁰. Rămâne discutabilă necesitatea prezenței acestor definiții ale unor termeni bine cunoscuți de cei care ar fi interesați de acest studiu de specialitate.

În concluziile finale autorul își reafirmă intenția inițială, mărturisită în introducere, aceea de a scoate la lumină pur și simplu textul acestei *Rânduiei de slujbă*, care, într-un final, s-a concretizat în prezentul studiu, reușind să aducă înaintea cititorului mai mult decât s-a intenționat la început. De asemenea, autorul își exprimă dorința ca „această *Rânduială de slujbă*, care are în structura ei și numeroase elemente «inedite», să fie luată în considerare în mod corespunzător și să fie așezată la loc de cinste”.

Așadar, printr-un studiu riguros al unei rânduiei trecute cu vederea, *Rânduiala rugăciunii ce se face după ieșirea sufletului din trup*, Părintele Nicolae Preda reușește să contribuie la sporirea cunoașterii tezaurului liturgic de care dispune Ortodoxia și să persuadeze factorii decidenți ca, în primă etapă, să introducă rugăciunea din *Rânduială* în cărțile de cult oficiale. Așteptăm ca, în viitor, întregul canon să fie pus la dispoziția slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, ca noi, cei vii, care vom fi rămas, să-i purtăm în rugăciuni pe cei plecați dintre noi. Domnul Dumnezeuul duhurilor și a tot trupul (cf. *Num.* 27, 16) să rânduiască în Biserica Sa oameni care să învie astfel de rânduiei și, în Duhul Sfânt, să compună altele, după nevoile timpurilor noastre.

Drd. Mihai Răducă
Universitatea București

⁹ Ene BRANIȘTE, Ecaterina BRANIȘTE, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, Edit. Diecezană, 2001, 42-43.

¹⁰ Léon CLUGNET, *Dictionnaire grec-français des noms liturgiques en usage dans l'Église grecque*, Paris, A. Picard et fils, 1895, p. 18